

Relacje Chin z wybranymi państwami w Azji Południowo-Wschodniej i Wschodniej i ich wpływ na bezpieczeństwo w regionie

Przemysław Pacuła

W ostatnich latach pogarsza się sytuacja bezpieczeństwa w regionie Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Polityka Chin staje się coraz bardziej asertywna względem państw sąsiednich, a odkrycie złóż gazu i ropy pod dnem akwenów Mórz Południowo- i Wschodniochińskiego doprowadziło do zaostrzenia rywalizacji o dostęp do tych surowców. Do eskalacji napięć przyczynia się również zmiana w polityce bezpieczeństwa Japonii, która stopniowo odchodzi od pacyfizmu narzuconego jej przez USA po przegranej w II wojnie światowej. W tle rozgrywa się rywalizacja chińsko-amerykańska i kwestia bezpieczeństwa międzynarodowego handlu, którego 15 proc. odbywa się szlakami w regionie Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej.

Teza o rosnącej potędze Chińskiej Republiki Ludowej jest truizmem, którego nie trzeba udowadniać. Najbardziej namacalnym dowodem na jej prawdziwość jest gwałtowny rozwój gospodarczy tego państwa w ostatnich dekadach oraz skokowy wzrost jego udziału w światowym handlu. W 2013 r. łączna wartość chińskiego eksportu i importu wyniosła 4,16 bln dolarów, co pozwoliło (po raz pierwszy w historii) na wyprzedzenie pod tym względem Stanów Zjednoczonych. Podczas gdy w 2000 r. udział ChRL w handlu globalnym wynosił 3 proc., to w 2013 r. przekroczył 10 proc.¹. Przykładowo, wartość wymiany handlowej z Afryką wynosiła ok. 1 mld dolarów w 1980 r., 10 mld dolarów w 2000 r., a w 2015 r.² – według prognoz – osiągnie prawie 400 mld dolarów.

Równie istotna, choć mniej zauważalna, jest jednak ewolucja polityki bezpieczeństwa i działań ChRL na arenie międzynarodowej. Można wyróżnić dwa etapy wyraźnej modyfikacji polityki Państwa Środka w tym zakresie.

¹ V. Romei, *China and US battle for trade leadership*, „Financial Times”, 10 stycznia 2014 r., <http://blogs.ft.com/ftdata/2014/01/10/china-and-us-battle-for-trade-leadership/> (dostęp: 23 lutego 2015 r.).

² P. Wonacott, *In Africa US watches China's rise*, „Wall Street Journal”, 2 września 2011 r., <http://www.wsj.com/articles/SB10001424053111903392904576510271838147248> (dostęp: 23 lutego 2015 r.).

Pierwsza zmiana została zapoczątkowana w latach 70. XX w. przyjęciem kursu *gaige kaifang* (reformy i otwarcie)³. Choć jej sednem pozostawały głównie kwestie ekonomiczne, to prymat rozwoju gospodarczego (w tym m.in. otwarcie państwa na inwestycje zagraniczne) sprzyjał również szerszemu zaangażowaniu Chin w politykę międzynarodową. Co ważne, poszukiwanie przez władze w Pekinie partnerów handlowych oraz sposobów na modernizację gospodarki oznaczało odejście od idei „rewolucji światowej” i stopniową transformację wizerunku ChRL w kierunku państwa angażującego się w utrzymanie pokoju na świecie⁴. Przykładem może być pragmatyczna i coraz bardziej aktywna polityka władz w Pekinie na forum ONZ. Warto wspomnieć, że spośród stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ Chiny najrzadziej stosowały prawo weta – w okresie 1945–2004 zaledwie 10 razy, podczas gdy USA 77 razy a Rosja/ZSRR – 79 razy⁵. Świadczy to o chęci budowania wizerunku partnera konstruktywnego; odzwierciedla charakterystyczną dla dalekowschodniej kultury skłonność do unikania sytuacji konfliktowych i miękkiego negocjowania spraw spornych. Z drugiej jednak strony, w okresie 1991–2005 przedstawiciel ChRL wstrzymał się od głosu przy uchwalaniu 51 rezolucji RB ONZ, co z kolei jest uwarunkowane wciąż jeszcze ograniczoną wolą zaangażowania się w przedsięwzięcia międzynarodowe, zarówno z powodów politycznych, jak i braku odpowiednich zdolności⁶.

W ostatniej dekadzie można zaobserwować jednak kolejny zwrot w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa ChRL. Państwo to staje się coraz bardziej asertywne na arenie międzynarodowej, szczególnie w odniesieniu do sąsiadów. Jednym z symptomów tej zmiany jest skokowy wzrost nakładów na obronność. Podczas gdy w 1989 r. wynosiły one 6,7 mld dolarów, a w 2003 r. 22,4 mld dolarów, to w 2012 r. już 106,4 mld, a plany na najbliższy rok przewidują budżet wojskowy na poziomie 145 mld dolarów⁷. Szczegółowe dane przedstawia wykres 1.

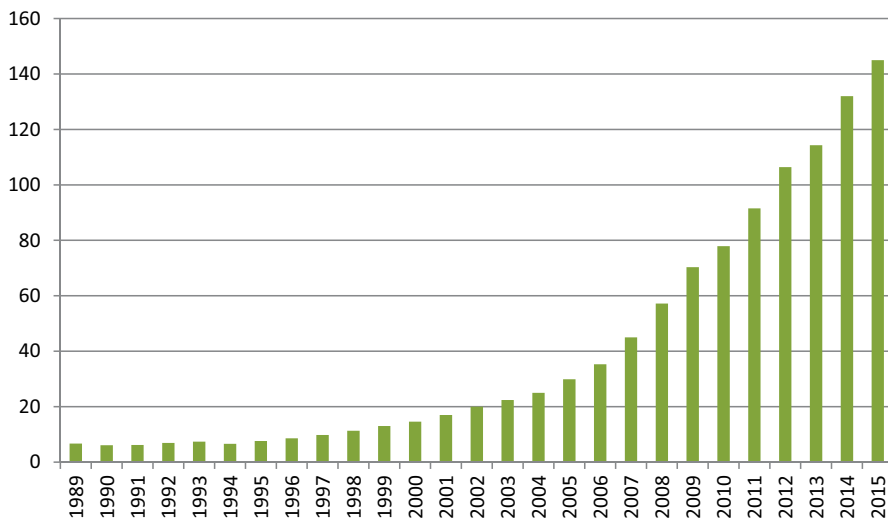
³ Więcej: M. Lanteigne, *Chinese Foreign Policy*, Routledge, Wielka Brytania, 2013.

⁴ Więcej: C. Chen, L. Chang, Y. Zhang, *The role of foreign investment in China's post 1978 economic development*, w: *World Development*, vol 23, issue 4, kwiecień 1994.

⁵ *Hard evidence: who uses veto in the UN Security Council most often and for what*, „The Conversation”, 31 lipca 2014 r., <http://theconversation.com/hard-evidence-who-uses-veto-in-the-un-security-council-most-often-and-for-what-29907> (dostęp: 22 lutego 2015 r.).

⁶ X. Lei, *China as a permanent member of the United Nations Security Council*, FriedrichEbert Stiftung, kwiecień 2014 r., <http://library.fes.de/pdf-files/iez/10740.pdf> (dostęp: 22 lutego 2015 r.).

⁷ *China to boost military budget by 10%*, „China National News”, 5 marca 2015 r., <http://www.chinanationalnews.com/index.php/sid/230768495> (dostęp: 24 lutego 2015 r.).

Wykres 1. Budżet obronny ChRL w latach 1989–2015 (w mld dolarów)

Źródło: na podstawie *China's military budget*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/budget-table.htm> (dostęp: 26 lutego 2015 r.).

Stale wzrastające nakłady na obronność Chin pokazują, że państwo to nie tylko odgrywa coraz istotniejszą rolę w międzynarodowej polityce bezpieczeństwa i – jako członek Rady Bezpieczeństwa ONZ – jest niezbędnym partnerem do rozwiązywania spraw o wymiarze globalnym, ale staje się także coraz większym wyzwaniem pod względem militarnym, szczególnie dla państw sąsiednich⁸. Co ważne, powyższe dane pochodzą z oficjalnych deklaracji rządu ChRL; dlatego też wielkości te bywają kwestionowane, zwłaszcza że brak jest informacji na temat struktury wydatków.

Niezależnie od tego, że budżet w wysokości 140 mld dolarów nadal stanowi jedynie 1/4 nakładów na obronność USA, to wydatki zbrojeniowe na takim poziomie (a szczególnie dynamika ich wzrostu sięgająca w ostatnich latach 10 proc. rocznie) stanowią wyzwanie dla Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników w regionie Azji Południowo-Wschodniej oraz w – przyszłości – dla całego świata zachodniego. Niepokój wzbudza także stopniowe przechodzenie przez modernizację z defensywnego na ofensywny charakter armii chińskiej, czego przykładem może być planowana budowa lotniskowców (3–4 jednostki w ciągu najbliższych 10–12 lat oraz unowocześnienie okrętu klasy *Admirał Kuzniecow* – *Wariag*, zakupionego w 1998 r. od Ukrainy).

⁸ Więcej: D. Shambaugh, *China Goes Global*, Oxford University Press, USA, 2014.

Głównym punktem odniesienia dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Chin są Stany Zjednoczone⁹. Relacje między tymi państwami są konglomeratem zależności gospodarczych (wartość handlu amerykańsko-chińskiego wzrosła z 2 mld dolarów w 1979 r. do 592 mld w 2014 r.; z drugiej strony ChRL posiadała do niedawna największy pakiet papierów dłużnych rządu USA o wartości ok. 1,2 bln dolarów¹⁰) oraz wyzwań militarnych.

Kontekst relacji chińsko-amerykańskich jest również czynnikiem kształtującym w sporej mierze politykę ChRL wobec sąsiadów w Azji Południowo-Wschodniej i Wschodniej. Z jednej strony jest to obszar fundamentalny dla bezpieczeństwa państwa, z drugiej jednak – ze względu na powiązania sojusznicze Stanów Zjednoczonych z niektórymi państwami regionu (np. Japonią, Tajwanem czy Koreą Południową) – rywalizacja sąsiedzka jest traktowana przez Chiny jako forma rywalizacji z USA.

Japonia

Relacje chińsko-japońskie, najważniejsze – ze względu na pozycję gospodarczą i potencjał zbrojny – dla kształtowania warunków bezpieczeństwa na Dalekim Wschodzie, cechuje przede wszystkim rywalizacja ekonomiczno-polityczna, z silnymi historycznymi uwarunkowaniami w tle. Agresywna polityka Japonii w latach 30. i 40. XX w., której Chiny były jedną z największych ofiar, pozostaje czynnikiem wpływającym na współczesne stosunki między oboma państwami. Warto przypomnieć, że od momentu wybuchu konfliktu japońsko-chińskiego 7 lipca 1937 r. (niektórzy historycy uważają tę datę za faktyczny moment wybuchu II wojny światowej) do kapitulacji japońskiej 2 września 1945 r. zginęło ok. 20 mln chińskich obywateli, a siły zbrojne Kraju Kwitnącej Wiśni wielokrotnie wykazywały się szczególnym okrucieństwem, graniczącym z barbarzyństwem¹¹. Przykładem takiego działania może być okrutna polityka pacyfikacyjna - *Three Alls Policy (kill all, burn all, loot all)* – wprowadzona w 1942 r. w północnych Chinach przez gen. Yasuji Okamurę, w wyniku której śmierć poniosło co najmniej 2,7 mln

⁹ Więcej: N. Hachigan (red.), *The U.S.-China Relationship in Ten Conversations*, Oxford University Press, USA, 2014; oraz: D. Shambaugh, *Tangled Titans*, Rowman & Littlefield Publishers, USA, 2012.

¹⁰ W. Morrison, *US-China trade issues*, opracowanie Congressional Research Center, 17 marca 2015 r., <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33536.pdf> (dostęp: 25 marca 2015 r.).

¹¹ Więcej: R. Mitter, *China's War with Japan, 1937-1945: The Struggle for Survival*, Allen Lane, Wielka Brytania, 2013.

ludzi. Stała się ona jednym z symboli zbrodni japońskich na okupowanych terytoriach chińskich¹².

Po II wojnie światowej japoński rząd aż do początku lat 70. uznawał jedynie władze Republiki Chińskiej na Tajwanie. Dopiero wizyta prezydenta USA Richarda Nixona zmieniła perspektywę władz w Tokio, które w 1972 r. nawiązały stosunki dwustronne z ChRL, a w 1978 r. podpisały traktat o przyjaźni i pokoju. Od tego czasu datuje się gwałtowny rozwój relacji dwustronnych, szczególnie gospodarczych¹³. Głównym polem kontrowersji między oboma państwami była i jest świątynia Yasukuni – shintoistyczne miejsce kultu wzniesione w 1869 r., upamiętniające obywateli japońskich, którzy polegli w służbie ojczyźnie. Od 1978 r. w miejscu tym czczeni są również zbrodniarze wojenni z lat 1937–1945¹⁴ z premierem Cesarstwa gen. Hidekim Tojo na czele¹⁵. Państwa, które ucierpiały w wyniku zbrodni japońskich uważają tę świątynię za symbol militarizmu i imperializmu, stąd każda wizyta przedstawicieli rządu w Tokio w tym miejscu wywołuje poważne reperkusje międzynarodowe. Przykładowo w czasie urzędowania nacjonalistycznego premiera Junichiro Koizumiego (2001–2006), który corocznie odwiedzał Yasukuni, nie odbyło się żadne spotkanie japońsko-chińskie na najwyższym szczeblu¹⁶.

W ostatniej dekadzie relacje dwustronne zaostrzyły się na tle rywalizacji o kontrolę nad wyspami Senkaku (chińska nazwa Diaoyu). Spór japońsko-chiński o kilka niezamieszkałych skalistych wysepek od wielu lat administrowanych przez Japonię przywrócił wzajemną wrogość, która wydawała się odległą przeszłością. Historia wzajemnych relacji naznaczonych długoletnią krwawą wojną i brutalną okupacją ziem chińskich przez cesarską Ar-

¹² *Three Alls Policy*, w: J. Gao, *Historical Dictionary of Modern China*, Scarecrow Press, USA, 2011 r., s. 359.

¹³ Więcej: M. Wan, *Sino-Japanese relations: Interaction, Logic, and Transformation*, Stanford University Press, USA, 2006.

¹⁴ Skazani przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy dla Dalekiego Wschodu powołany w styczniu 1946 r. przez Australię, Chiny, Francję, Holandię, Kanadę, Nową Zelandię, USA, Wielką Brytanię i ZSRR. Później do porozumienia dołączyły Indie i Filipiny.

¹⁵ Był on premierem w latach 1941–1944, odpowiedzialnym politycznie za prowadzoną politykę ludobójstwa na terytoriach okupowanych przez Japonię w Azji Wschodniej i Pacyfiku. Popierał prowadzenie badań i eksperymentów na ludziach w obozach jenieckich. Wprowadził zasadę bezwzględnego i okrutnego traktowania jeńców alianckich, w tym rozstrzeliwania pojmanych lotników. W 1946 r. został postawiony w stan oskarżenia przez MTW dla Dalekiego Wschodu i skazany na karę śmierci przez powieszenie. Wyrok wykonano 23 grudnia 1948 r.

¹⁶ Np. J. Brinsley, *Koizumi visits Yasukuni shrine, angering China, Korea*, Bloomberg, 17 października 2005 r., http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aKcvdv_-Zcfc (dostęp: 26 marca 2015 r.).

mię Kwantuńską wydawała się tracić na znaczeniu wraz z rozwojem współpracy gospodarczej w latach 80. i 90. XX w.¹⁷

Choć spór o wyspy Senkaku ma przyczyny głównie ekonomiczne, związane ze znajdującymi się w okolicy wysp podmorskimi złożami gazu ziemnego, to wydaje się, że oba państwa podjęły tę rozgrywkę przede wszystkim z obawy o swój prestiż i dominację w regionie. Chiny, które w poprzednich dekadach koncentrowały wysiłek w pierwszym rzędzie na rozwoju gospodarczym państwa, stają się w ostatnich latach coraz bardziej asertywne i zdecydowane w zakresie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Określana przez Pekin mianem „pokojowego wzrostu” strategia ekspansji staje się coraz mniej pokojowa względem sąsiadów, czego spór o wzmiankowane wyspy jest szczególnym przykładem z uwagi na fakt, że Japonia – dotychczasowy lider regionu – jest wyjątkowym adwersarzem Chin. Napięcia terytorialne wokół spornych wysp można zatem określić jako „ruchy tektoniczne” związane z przejmowaniem tej roli przez Państwo Środka.

Warto podkreślić, że rozgrywanie tego sporu odgrywa również pewną rolę w polityce wewnętrznej obu państw. Nacjonalizm, który jest znaczącą ideologią w państwach Dalekiego Wschodu, takich jak Korea Południowa czy Japonia, w Chinach pełni dodatkowo rolę substytutu religii dla mas¹⁸. Efekt ten wzmacnia wzrost potęgi państwa. Podsycanie wrogości wobec Japonii jest obecnie wykorzystywane przez władze Komunistycznej Partii Chin jako temat zastępczy dla problemów wynikających ze spowolnienia gospodarczego. Warto przypomnieć, że o ile jeszcze w 2010 r. roczny wzrost PKB wynosił 10,5 proc., to w 2012 i 2013 r. stopa wzrostu spadła do 7,7 proc.¹⁹. Ze względu na uwarunkowania chińskiej gospodarki, zmniejszenie tempa rozwoju gospodarki (w połączeniu z czynnikami demograficznymi i ekologicznymi) może być w przyszłości potencjalnym zapalnikiem niepokojów społecznych²⁰. Również w Japonii wzrost nastrojów nacjonalistycznych pozwala na częściową neutralizację pogarszających się nastrojów społecznych związa-

¹⁷ Więcej: R. Bush, *The Perils of Proximity: China-Japan Security Relations*, Brookings Institution Press, USA, 2013 r.

¹⁸ Więcej: B. McVeigh, *Chinese and Japanese nationalism: the clash and convergence of Ideologies*, China Policy Institute Blog, 12 lutego 2015 r., <http://blogs.nottingham.ac.uk/chinapolicyinstitute/2015/02/12/chinese-and-japanese-nationalism-the-clash-and-convergence-of-ideologies/> (dostęp: 25 marca 2015 r.); oraz: B. McVeigh, *Nationalisms of Japan: Managing and Mystifying Identity (Asia/Pacific/Perspectives)*, Rowman & Littlefield Publishers, USA, 2003.

¹⁹ *China Economic Outlook*, 24 marca 2015; <http://www.focus-economics.com/countries/china> (dostęp: 26 marca 2015 r.).

²⁰ Więcej: N. Lardy, *Sustaining China's Economic Growth After the Global Financial Crisis*, Peterson Institute of International Economics, USA, 2011 r.

nych z długotrwałą stagnacją gospodarczą, pogłębianą dodatkowo przez skutki potężnego trzęsienia ziemi u wybrzeży Honsiu z 11 marca 2011 r.

Konflikt o wyspy Senkaku wszedł w nową fazę w listopadzie 2013 r., kiedy władze w Pekinie ogłosiły jednostronnie utworzenie nad znaczną częścią powierzchni Morza Wschodniochińskiego chińskiej Strefy identyfikacji obrony powietrznej (*Air Defence Identification Zone*)²¹, która objęła m.in. sporne wyspy Senkaku. Ruch ten w ocenie analityków miał stanowić z jednej strony wzmocnienie roszczeń chińskich do archipelagu, z drugiej zaś wyzwanie dla Stanów Zjednoczonych oraz ograniczenie dla aktywności sił powietrznych USA w pobliżu granic ChRL²². Warto przy tym dodać, że do tej chwili chińskie władze nie przedsięwzięły żadnych kroków militarnych przeciwko samolotom, które ignorują jednostronnie ustanowioną strefę kontroli powietrznej.

Należy wyraźnie podkreślić, że za wzrost napięcia w relacjach chińsko-japońskich nie odpowiada wyłącznie ChRL. Polityka bezpieczeństwa jest jednym z priorytetów rządu Shinzō Abe, który od 2012 r. ponownie pełni funkcję premiera Japonii. Elementem jego asertywnej polityki w tym obszarze jest m.in. utworzenie w grudniu 2013 r. Rady Bezpieczeństwa Narodowego²³ i opracowanie pierwszej japońskiej Strategii bezpieczeństwa narodowego²⁴ oraz dokonanie przeglądu Wytycznych do programu obrony narodowej²⁵. W wymiarze praktycznym Japonia planuje do 2018 r. znacząco zwiększyć ilość posiadanego sprzętu wojskowego – liczbę okrętów podwodnych z 16 do 22, niszczycieli z 47 do 53 (z tym z 6 do 8 niszczycieli wyposażonych w system AEGIS), a samolotów myśliwskich z 260 do 280²⁶. W dokumencie kierunkowym dotyczącym modernizacji sił zbrojnych wskazano także na konieczność stworzenia przez Japonię „pełnej zdolności amfibijnej”, umożli-

²¹ ADIZ jest strefą kontroli powietrznej tworzoną poza suwerennym obszarem danego państwa, w której przejmuje ono nadzór nad ruchem powietrznym w ramach ochrony swojego bezpieczeństwa narodowego.

²² Więcej: I. Rineheart, *China's Air Identification Zone (ADIZ)*, Congressional Research Center, 30 stycznia 2015 r., <https://fas.org/sgp/crs/row/R43894.pdf> (dostęp: 26 marca 2015 r.).

²³ *Establishment of National Security Council*, listopad 2013 r. http://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2013/24_Part2_Chapter1_Sec4.pdf (dostęp: 27 marca 2015 r.).

²⁴ *National Security Strategy (provisional translation)*, 17 grudnia 2013 r., http://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/2013/___icsFiles/afieldfile/2013/12/17/NSS.pdf (dostęp: 1 kwietnia 2015 r.).

²⁵ *National Defense Program Guidelines*, 17 grudnia 2013 r., http://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/national.html (dostęp: 24 marca 2015 r.).

²⁶ P. Kallender-Umezu, *Japan weighs options to boost ASW skills*, „Defense News”, 30 marca 2015 r., <http://www.defensenews.com/story/defense/naval/naval-aviation/2015/03/29/japan-china-helicopter-asw-submarine-littoral-seahawk-sh60/24847399/> (dostęp: 1 kwietnia 2015 r.); *Submarines purchase bolsters Japan, US ties-shift risks China row*, „National Affairs”, 9 września 2014 r., <http://www.theaustralian.com.au/national-affairs/defence/submarines-purchase-bolsters-japan-us-ties-shift-risks-china-row/story-e6frg8yo-1227052021874> (dostęp: 24 marca 2015 r.).

wiającej bezzwłoczne lądowanie, odbicie i zabezpieczenie japońskich wysp, jeżeli te stałyby się obiektem inwazji. Z uwagi na uzależnienie państwa od importu surowców – szczególnie po wygaszeniu elektrowni atomowych na czas nieokreślony po awarii w Fukushima – żywotnym interesem Japonii jest zabezpieczenie szlaku transportu surowców z Bliskiego Wschodu przez Morze Południowochińskie i Wschodniocchińskie. Planowana jest również reorganizacja Sił Samoobrony, szczególnie wojsk lądowych wchodzących w skład sił szybkiego reagowania (*rapid deployment units*). Stan osobowy wojsk lądowych ma pozostać na obecnym poziomie – 151 tys. żołnierzy służby czynnej i 8 tys. rezerwy. Wszystkie te działania mają na celu emancypację militarną Japonii po blisko 60-letnim okresie przymusowego samoo ograniczenia w dziedzinie bezpieczeństwa, szczególnie w wymiarze międzynarodowym²⁷.

Tajwan

Relacje tajwańsko-chińskie pozostają trudne, niezależnie od widocznego od kilku lat odprężenia. Po proklamacji Republiki Chińskiej ze stolicą w Tajpej w 1949 r. następne 30 lat upłynęło na dążeniach władz ChRL do aneksji Tajwanu²⁸. Okres ten można nazwać „militarnym”, gdyż władze w Pekinie prowadziły regularny ostrzał wysp Kinmen i Matsu pozostających we władaniu Republiki Chińskiej, grożąc nieustannie zbrojną inwazją na Tajwan. Tylko silne wsparcie militarne ze strony Stanów Zjednoczonych pozwoliło rządowi w Tajpej na utrzymanie niezależności²⁹.

Objęcie władzy w Pekinie przez reformatorską ekipę Deng Xiaopinga spowodowało odejście od polityki zbrojnych ataków na Tajwan. Po 1978 r. władze ChRL zaprezentowały nowe podejście w relacjach wewnętrznych, promując hasło „jeden kraj, dwa systemy”, pod którym rozumiano możliwość zachowania przez Tajwan autonomii pod warunkiem uznania zwierzchności Pekinu. Władze chińskie w okresie 1980–1982 wystosowały oficjalne propozycje dotyczące zjednoczenia państwa, utrzymując jednocześnie militarną presję. Rząd w Tajpej odrzucił te próby, jednak w dwustronnych relacjach następowała normalizacja, w pierwszym rządzie pod względem gospodar-

²⁷ Narzucona przez okupującą Japonię od 1945 r. Stany Zjednoczone konstytucja znacząco ograniczyła możliwości militarne państwa, wymuszając pacyfistyczną politykę zewnętrzną.

²⁸ Więcej: S. Lilung, *China's dilemma: the Taiwan issue*, w: „The China Journal” nr 47, styczeń 2002 r. s. 130–132.

²⁹ Więcej: R. Bush, *At Cross Purposes – U.S.-Taiwan Relations Since 1942*, Routledge, USA, 2004.

czym. W szybkim tempie zaczął rozwijać się handel prowadzony początkowo za pośrednictwem Hongkongu (władze w Tajpej podtrzymywały zakaz prowadzenia handlu bezpośredniego). Dość powiedzieć, że o ile w 1980 r. wartość handlu wynosiła 460 mln dolarów, to w 1989 r. było to 3,9 mld dolarów, w 1994 r. 17,9 mld dolarów, w 2000 r. 31,2 mld dolarów, a w 2002 r. 37 mld³⁰.

Kolejny trudny okres w relacjach dwustronnych wiąże się z prezydenturą Chen Shui-biana (2000–2008)³¹. Ten przedstawiciel opozycyjnej wobec Kuomintangu Demokratycznej Partii Postępu (DPP) był nie tylko zdecydowanym zwolennikiem niepodległości Tajwanu, ale promował również „tajwanizację” rozumianą jako odcinanie się od chińskich korzeni, co przejawiało się działaniami godzącymi w pamięć o ikonach tajwańskiej państwowości, takich jak Sun Jat-sen (nazywany „ojcem narodu”) czy Czang Kaj-szek (przywódca Republiki Chińskiej od 1928 r. aż do śmierci w 1975 r.)³². Podjął on szereg działań zmierzających do wzmocnienia pozycji Tajwanu *vis-à-vis* ChRL, w tym m.in. poparł w 2002 r. pomysł rozpisania referendum niepodległościowego oraz złożył w 2007 r. wniosek o przyjęcie Republiki Chińskiej do ONZ pod nazwą „Tajwan”³³.

Ze względu na nieprzejednaną postawę Chen Shui-biana rząd w Pekinie przyjął dwutorową politykę wobec Tajwanu. Z jednej strony starał się izolować władze w Tajpej na arenie międzynarodowej, z drugiej zaś wykonywał pojednawcze gesty w kierunku przedstawicieli opozycyjnego wobec Chena Kuomintangu³⁴. Jednocześnie ChRL podkreślała gotowość zjednoczenia kraju środkami militarnymi – 14 marca 2005 r. chiński parlament uchwalił ustawę przeciw secesji, zezwalającą na użycie „środków niepokojowych w celu ochrony suwerenności i integralności terytorialnej” kraju, w przypadku zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego wynikającego z niepodległościowych dążeń Tajwanu³⁵. Działaniom władz chińskich sprzyjała sytuacja międzynarodowa, kształtująca się z korzyścią dla Pekinu: w połowie

³⁰ Chen-yuan Tung, *Trade Relations between Taiwan and China*, w: In Jing Luo (red.), *China Today: An Encyclopedia of Life in the People's Republic*, Westport, CT: Greenwood Press, 2005, s. 625–628.

³¹ Więcej: S. Lijun, *China and Taiwan: Cross-strait relations under Chen Shui-bian*, Zed Books, USA, 2003 r.; oraz: Y. Matsuda, *PRC-Taiwan Relations under Chen Shui-bian's Government: Continuity and Change between the First and Second Terms*, prezentacja w czasie konferencji Brookings Institution nt. *Taipei-Washington-Beijing Relations after the Presidential Election*, 23 maja 2004 r., Tajpej, <http://www.brookings.edu/fp/Cnaps/events/matsuda20040523.pdf> (dostęp: 30 marca 2015 r.).

³² Wprowadził m.in. zmiany w mauzoleum Czang Kaj-szeka i usunął pomnik Sun Jat-sena.

³³ Stosunki dwustronne Chiny-Tajwan, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Chiny,stosunki_dwustronne,Tajwan (dostęp: 30 marca 2015 r.).

³⁴ Więcej: S. Shirk, *China: Fragile Superpower*, Oxford University Press, USA, 2007.

³⁵ *China's Parliament Sets Anti-secession Law*, People's Daily Online, 14 marca 2005, http://en.people.cn/200503/14/eng20050314_176741.html (dostęp: 25 marca 2015 r.).

2007 r. 169 państw uznawało ChRL, a jedynie 24 Tajwan, przy czym w większości były to państwa małe lub mało znaczące³⁶. Co ważne, konfrontacyjna polityka Chen Shui-biana doprowadziła do osłabienia wsparcia politycznego i wojskowego ze strony jedyne go gwaranta niezależności wyspy, czyli Stanów Zjednoczonych³⁷. Przejawem tego było wstrzymanie części programów sprzedaży uzbrojenia dla Tajwanu w 2007 i 2008 r.³⁸.

Obecne relacje chińsko-tajwańskie warunkowane są zwycięstwem Kuomintangu w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w 2008 r. Po objęciu urzędu prezydenckiego przez zwolennika zacieśniania współpracy z Chinami Ma Ying-jeou szybko doszło do nawiązania kontaktu politycznego, a symbolem odprężenia stało się pierwsze spotkanie na najwyższym szczeblu od podziału Chin w 1949 r., w którym udział wzięli wiceprezydent-elekt Tajwanu Vincent Siew i prezydent ChRL Hu Jintao³⁹. Polityka ChRL pozostaje niezmienna, niezależna od zmiany pokoleniowej w Komunistycznej Partii Chin, która została przeprowadzona w 2013 r. Celem Pekinu pozostaje zjednoczenie. Wykładnię bieżących działań względem Tajwanu stanowi „6 punktów” przedstawionych przez ówczesnego prezydenta ChRL Hu Jintao w przemówieniu *Do rodaków w Tajwanie*, które obejmują: przywiązanie do zasady „jednych Chin”; zacieśnianie współpracy gospodarczej, w tym wynegocjowanie nowych umów handlowych; promowanie kontaktów osobistych między obywatelami Chin i Tajwanu; podkreślanie więzi kulturowej; umożliwienie Tajwanowi – na „rozsądnych” zasadach – uczestnictwa w wybranych organizacjach międzynarodowych; wynegocjowanie porozumienia pokojowego⁴⁰.

Władze w Tajpej, mimo przyjęcia kursu zbliżającego Tajwan do Chin, są jednak zainteresowane głównie współpracą gospodarczą. W najbliższej przyszłości nie zgodzą się one na powtórzenie modelu Hongkongu. Warto podkreślić, że już sama zapowiedź podjęcia przez prezydenta Ma rozmów politycznych spowodowała natychmiastowy spadek poparcia w społeczeństwie tajwańskim, które obawia się wchłonięcia przez ChRL, tak jak to się stało z Hongkongiem po 1999 r. Tymczasem Chiny zdają się przyjmować

³⁶ Przykładowo: Burkina Faso, Gambia, Malawi, Suazi i Wyspy Św. Tomasza i Książęca.

³⁷ Więcej: D. P. Chen, *US Taiwan Strait Policy: The Origins of Strategic Ambiguity*, Lynne Rienner Publishers, USA, 2012.

³⁸ J. Tkacik, *Taiwan's Defense Hobbled by U.S. Arms Freeze*, The Heritage Foundation WebMemo, 27 września 2008 r., <http://www.heritage.org/research/reports/2008/09/taiwans-defense-hobbled-by-us-arms-freeze> (dostęp: 23 marca 2015 r.).

³⁹ Vincent C. Siew: *Taiwan to promote cross-strait trade, economic ties*, Xinhua News, 14 kwietnia 2008 r., http://news.xinhuanet.com/english/2008-04/14/content_7969826.htm (dostęp: 20 kwietnia 2015 r.).

⁴⁰ R. Hsiao, *Hu Jintao's 'Six Points' proposition to Taiwan*, the Jamestown Foundation, China Brief Volume: 9, wydanie 1, 12 stycznia 2009 r., [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=34333&no_cache=1#.VR1Fy44gfGg](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=34333&no_cache=1#.VR1Fy44gfGg) (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

strategię „pokojoyej inkorporacji” – zacieśnienia relacji gospodarczych, które związałyby oba państwa w sposób na tyle trwały, że rezultatem byłoby *de facto* zjednoczenie⁴¹. Stosując one przy tym mieszankę zachęt (sprzyjanie ekonomicznej wymianie, ułatwienia dla inwestorów oraz umożliwianie wizyt rodzinnych i turystycznych) oraz presji militarnej. Mimo odprężenia politycznego władze w Tajpej wciąż odczuwają tę presję ze strony ChRL, co zmusza je do przeznaczania znacznych środków na zakup uzbrojenia. Celem Tajwanu jest utrzymanie zdolności militarnych na poziomie, który zniechęci Chiny do użycia siły. Jest to o tyle trudne, że większość państw rozwiniętych (głównie w Europie), z uwagi na liczne interesy z Chinami, traktuje Tajwan bardzo wstrzemięźliwie. Stąd też problemy władz w Tajpej z zakupami uzbrojenia w Europie.

Chiny oraz Tajwan są także uwikłane w dwa główne spory terytorialne na Morzu Południowochińskim dotyczącym Wysp Spratly i Wysp Paracelskich. Oba spory mają charakter wielostronny (w przypadku Wysp Paracelskich – Chiny, Wietnam i Tajwan, a w przypadku Spratly – dodatkowo Malezja i Filipiny), skomplikowany pod względem prawnym⁴², a ich podłożem są przede wszystkim odkryte pod dnem Morza Południowochińskiego złoża gazu i ropy naftowej. Dodatkowo spór dotyczy kontroli szlaków handlowych oraz dostępu do zasobnych łowisk rybnych.

Okres relacji sprzyjających współpracy gospodarczej (według danych chińskich, dwustronne obroty handlowe osiągnęły w 2014 r. 198 mld dolarów) może przerodzić się w konflikt po przyszłorocznych wyborach prezydenckich i parlamentarnych na Tajwanie. Po 7 latach rządów Kuomintangu, DPP ma szansę odzyskać władzę na wyspie, co już obecnie wzbudza niechętnie reakcje ze strony przywódców ChRL. W przemówieniu z 4 marca 2015 r. prezydent Chin Xi Jinping nazwał „ruch niepodległościowy” na Tajwanie największym zagrożeniem dla pokoju w Cieśninie. Władze w Pekinie przywołały także w tym kontekście 10-lecie ustawy antysecesyjnej, upoważniającej do akcji zbrojnej w razie braku szans na pokojową unifikację Chin⁴³. Choć trudno przypuszczać, aby zdecydowały się one na aktywację jej zapisów, to z pewnością w dwustronnych

⁴¹ Więcej: A. Ding, *Turning tension around the Taiwan Strait: Taiwan policy under Hu Jintao*, referat przedstawiony w czasie konferencji SIPRI pt. *The Hu Jintao Decade in China's Foreign and Security Policy (2002–12): Assessments and Implications*, 18–19 kwietnia 2013 r., Sztokholm, <http://books.sipri.org/files/misc/SIPRI-Hu%20Ding.pdf> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

⁴² Więcej: M. Chemillier-Gendreau, *Sovereignty over the Paracel and Spratly Islands*, Springer, Francja, 2000 r.

⁴³ *China's bottom line*, „The Economist”, 17 marca 2015 r., <http://www.economist.com/news/china/21646571-chinese-leaders-send-warnings-taiwans-opposition-party-ahead-elections-next-year-chinas-bottom> (dostęp: 24 marca 2015 r.).

relacjach pojawiłyby się ostrzejsze tarcia. Ucierpiałby zapewne również handel, co byłoby szczególnie bolesne dla tajwańskiego biznesu, który z powodów politycznych ma ograniczone możliwości ekspansji, np. na rynki europejskie.

Wietnam

Stosunki chińsko-wietnamskie po II wojnie światowej przechodziły różne fazy⁴⁴. Razem ze Związkiem Radzieckim Chiny były dla komunistycznego Wietnamu Północnego strategicznym sojusznikiem w walce ze wspieranymi przez Stany Zjednoczone pobratymcami z Południa w okresie 1964–1975⁴⁵. Jeszcze przed 1964 r. oba państwa toczyły spór terytorialny o podział Zatoki Tonkijskiej oraz o zwierzchnictwo nad archipelagami Spratly i Paracelskim. W obliczu toczącej się wojny wietnamskiej obie strony zdecydowały się odłożyć rozwiązanie tych kwestii na później⁴⁶. Jeszcze wcześniej, przed 1960 r. Chiny przekazały Wietnamowi wyspę Ogon Białego Smoka w Zatoce Tonkijskiej, a Wietnam Północny zrzekł się pretensji do Wysp Paracelskich⁴⁷. Nierozstrzygnięte pozostały jednak kwestie między ChRL a Wietnamem Południowym, w tym przede wszystkim roszczenia władz w Sajgonie wobec Wysp Spratly oraz Wysp Paracelskich. Jednak zaraz po zjednoczeniu Wietnamu doszło wśród niedawnych sojuszników do napięć. W styczniu 1974 r. doszło do bitwy morskiej między siłami morskimi obu państw, w wyniku której strona chińska przejęła kontrolę nad archipelagiem Wysp Paracelskich⁴⁸. Tymczasem władze Wietnamu Północnego po inkorporacji Południa nie tylko nie wyrzekły się wcześniejszych południowowietnamskich roszczeń wobec Wysp Spratly, ale nawet odwołały zrzeczenie się pretensji do archipelagu paracelskiego⁴⁹. Innymi czynnikami, które wzmagają napięcie między ChRL a Wietnamem było rozpoczęcie przez władze w Hanoi działań zbrojnych przeciwko sprzymierzonej z Chinami Kampuczy oraz ponowne zacieśnienie relacji między władzami w Hanoi a Związkiem Radziec-

⁴⁴ Więcej: B. Womack, *China and Vietnam: the Politics of Asymmetry*, Cambridge University Press, Wielka Brytania, 2006 r.

⁴⁵ Więcej: Q. Zhai, *China and the Vietnam Wars, 1950–1975*, The University of North Carolina Press, Stany Zjednoczone, 2000 r.

⁴⁶ Vietnam. China. Biblioteka Kongresu, 1987; <http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/?rfrd/cstty:@field%28DOCID+vn0111%29> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

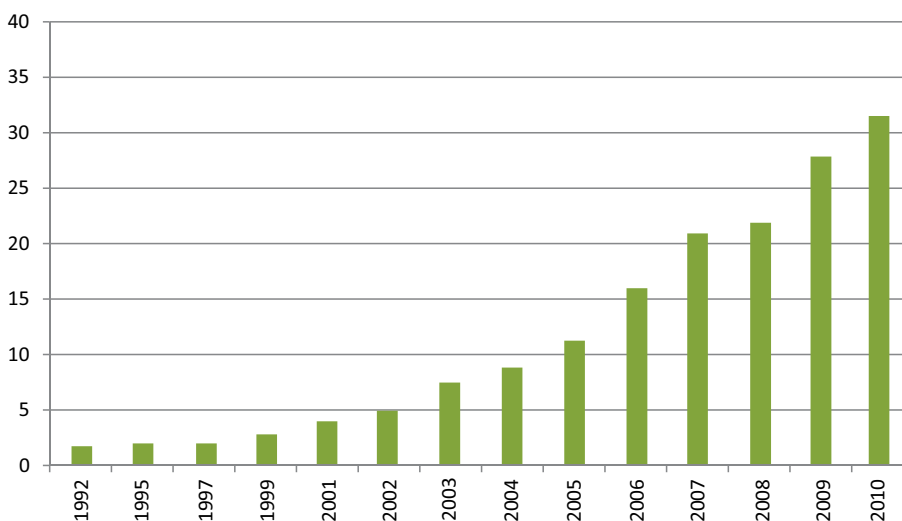
⁴⁷ Frivel, M. Taylor. "Offshore Island Disputes". *Strong Borders, Secure Nation: Cooperation and Conflict in China's Territorial Disputes*; Princeton University Press, s. 267–299.

⁴⁸ N. M. Tri, S. L. Collin, *Lessons from the battle of the Paracel Islands*, "The Diplomat", 23 stycznia 2014 r., <http://thediplomat.com/2014/01/lessons-from-the-battle-of-the-paracel-islands/> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

⁴⁹ N. Whiteman, *How an oil rig sparked anti-China riots in Vietnam*, CNN, 19 maja 2014 r., <http://edition.cnn.com/2014/05/19/world/asia/china-vietnam-islands-oil-rig-explainer/> (dostęp: 24 marca 2015 r.).

kim⁵⁰. W kontekście nieustannej rywalizacji Państwa Środka z ZSRR o wpływy w świecie komunistycznym, fakt ten został odczytany w Pekinie jako zagrożenie dla interesów bezpieczeństwa ChRL. Do 1978 r. cała pomoc dla Wietnamu została wstrzymana⁵¹. W lutym i marcu 1979 r. chińskie władze zdecydowały się na przeprowadzenie szybkiej, krwawej operacji zbrojnej, która zdewastowała północną część Wietnamu⁵². Przez następne lata trwała wojna pozycyjna, a w latach 80. po obu stronach granicy okopało się ok. 600 tys. żołnierzy chińskich i wietnamskich. Dopiero upadek ZSRR i wycofanie się Wietnamu z Kambodży na początku lat 90. zapoczątkowały proces normalizacji stosunków między Wietnamem a Chinami. Formalnie nastąpiło to w listopadzie 1991 r.⁵³. Od tego roku datuje się gwałtowny rozwój relacji gospodarczo-politycznych.

Wykres 2. Wartość wymiany handlowej między Wietnamem a ChRL w latach 1998–2008 (w mld dolarów)

Źródło: na podstawie N. M. Be, *Vietnamese Politics: China-Vietnam relations and TPP*, praca magisterska, Wyższa Szkoła Polityki Publicznej, Uniwersytet w Tokio, 20 lipca 2013 r. http://www.pp.u-tokyo.ac.jp/courses/2013/documents/5140143_6a.pdf (dostęp: 4 kwietnia 2015 r.).

⁵⁰ Więcej: I. Gaiduk, *The Soviet Union and Vietnam War*, Ivan R. Dee Publisher, USA, 1996 r.

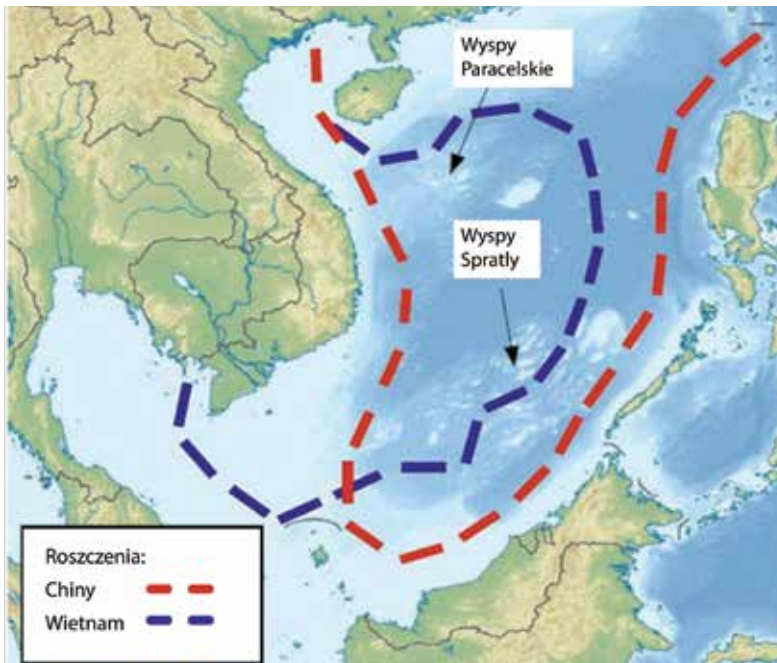
⁵¹ B. Womack, *China...*, *op.cit.*

⁵² Więcej: S. Hood, *Dragons Entangled: Indochina and the China-Vietnam War*, Routledge, Stany Zjednoczone, 1992 r.

⁵³ Więcej: A. Vuving, *Changing Synthesis Of Strategies: Vietnam's China Policy Since 1990*, Paper to be presented at the conference "Regenerations: New Leaders, New Visions in Southeast Asia", Council for Southeast Asia Studies, Yale University New Haven, 11–12 listopada 2005 r.

W ciągu 20 lat wartość wymiany handlowej wzrosła dwudziestokrotnie, co świadczy o rosnącej zależności gospodarczej między niedawnymi wrogami. Oprócz kontaktów handlowych oba państwa zintensyfikowały relacje także w innych obszarach. Od 1994 r. odbywają się cykliczne spotkania na wszystkich szczeblach administracji. Sprzyjają one chińskim inwestycjom w Wietnamie, które do końca 2012 r. osiągnęły wartość 4 mld dolarów. Rośnie również ruch turystyczny między krajami – w 1993 r. granicę przekroczyło ok. 17 tys. osób, a w 2001 r. już 700 tys. Władze w Hanoi oraz w Pekinie starały się również zacieśnić relacje w obszarze bezpieczeństwa, czego przykładem mogą być np. sporadyczne wspólne ćwiczenia marynarek wojennych⁵⁴.

Mapa 1. Roszczenia Chin i Wietnamu na Morzu Południowochińskim

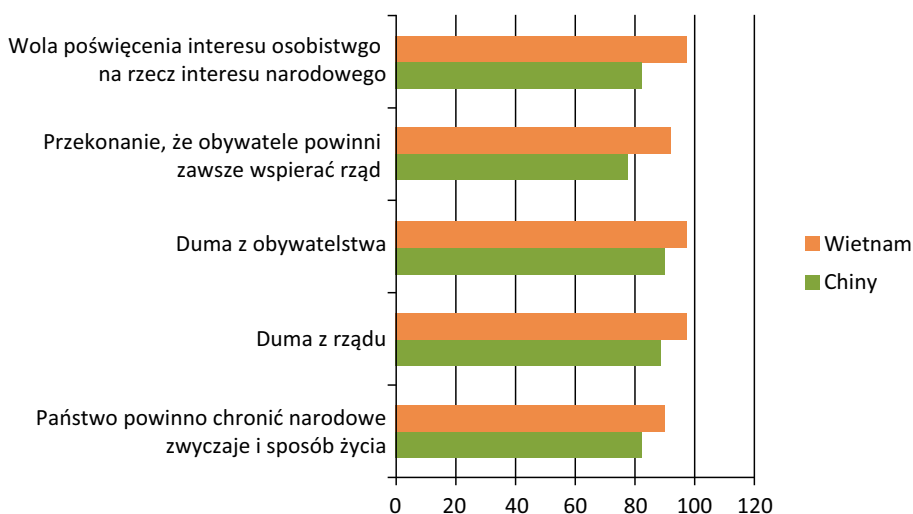

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *China blames Vietnam for ship collision on disputed waters*, AFP, 9 maja 2014 r. <http://globalnation.inquirer.net/103916/china-blames-vietnam-for-ship-collisions-in-disputed-waters> oraz Q&A: South China sea dispute, BBC, 17 kwietnia 2015 r., <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349> (dostęp: 1 czerwca 2015 r.).

⁵⁴ M. J. Ernst, *Sino-Vietnamese Relations and Cross Border Economic Cooperation-The Socioeconomic Determinants to Chinese OFDI in Vietnam*, praca licencjacka na Uniwersytecie w Mainz, 2013, http://www.academia.edu/4172078/Sino-Vietnamese_Relations_and_Cross_Border_Economic_Cooperation-The_Socioeconomic_Determinants_to_Chinese_OFDI_in_Vietnam (dostęp: 3 kwietnia 2015 r.).

Niezależnie od tego w relacjach dwustronnych nie brakuje kwestii spornych, czego przykładem są wzajemne roszczenia dotyczące archipelagów na Morzu Południowochińskim. Nie należy również lekceważyć wzajemnych antagonizmów na tle narodowościowym. Wśród społeczeństw obu państw panują silne nastroje nacjonalistyczne, przy czym postawy te są nawet bardziej radykalne w Wietnamie niż w Chinach.

Wykres 3. Wskaźniki nacjonalizmu w Chinach i Wietnamie (w proc.)

Źródło: na podstawie *Sino-Vietnamese Relations: Nationalism to Pragmatism*, styczeń 2014 r., <http://pages.stolaf.edu/asiaforecast2014/portfolio/sino-vietnam-relations/> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

Warto jednocześnie dodać, że o ile chiński nacjonalizm ma wydzźwięk głównie antyjapoński i antyamerykański, to dla Wietnamczyków głównym „wrogiem” pozostają Chiny. Może to zatem w przyszłości wpływać negatywnie na relacje dwustronne, szczególnie w warunkach dalszego uzależniania się gospodarki wietnamskiej od rynku chińskiego, przy jednoczesnej nierównowadze bieżącej (Wietnam notuje w marcu 2015 r. deficyt handlowy na poziomie 600 mln dolarów, a Chiny są jednym z głównych powodujących go czynników⁵⁵) oraz potencjału gospodarczego (wartość PKB Wietnamu liczonego według parytetu siły nabywczej była w 2014 r. ok. 35 razy niższa niż Chin, choć stosunek liczby ludności wynosi mniej więcej 1/14).

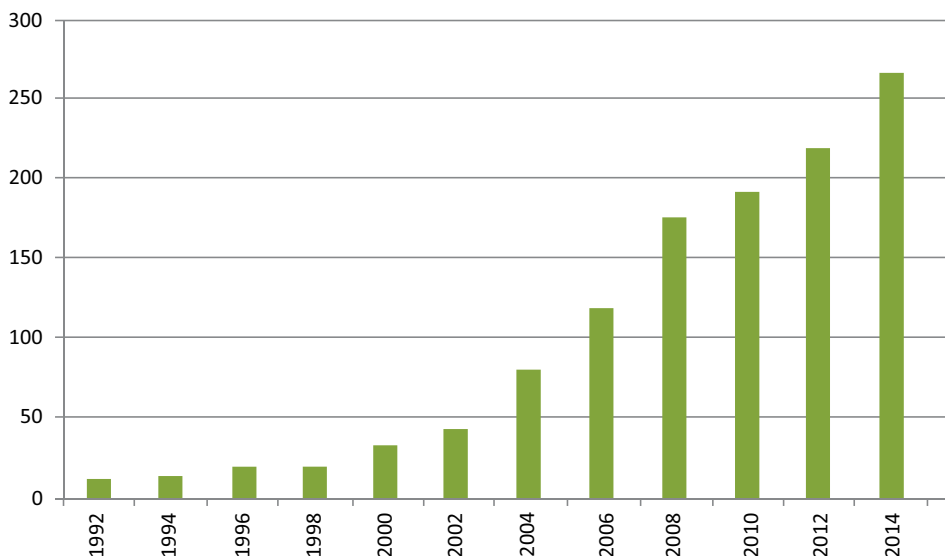
⁵⁵ *Vietnam Balance of Trade*; <http://www.tradingeconomics.com/vietnam/balance-of-trade> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

Korea Południowa

Relacje koreańsko-chińskie po II wojnie światowej zostały zdeterminowane przez udział wojsk ChRL w wojnie koreańskiej (1950–1953) oraz późniejszych więzi gospodarczo-politycznych Chin z Koreą Północną, śmiertelnym wrogiem Południa⁵⁶. Aż do 1992 r. władze w Seulu uznawały jedynie Republikę Chińską ze stolicą w Tajpej. Ograniczało to rozwój relacji gospodarczych między Koreą Południową a Chinami. Dopiero pod koniec lat 70. i na początku lat 80. XX w., dzięki polityce normalizacji stosunków z ChRL oraz ZSRR prowadzonej przez dyktatorów Park Chung-hee oraz Chun Do-hwana, doszło do powolnego odmrażania relacji dwustronnych⁵⁷, które w 1992 r. nabrały oficjalnego charakteru.

Podobnie jak w przypadku innych państw regionu, lata 90. i pierwsza dekada XXI w. przyniosły intensyfikację relacji handlowych Korei Południowej i Chin.

Wykres 4. Wartość wymiany handlowej Korei Południowej i ChRL w latach 1992–2014 (w mld dolarów)

Źródło: na podstawie *Korea Customs Service*, <http://www.customs.go.kr/kcshome/site/index.do?layoutSiteId=english> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

⁵⁶ Więcej: H-C, Jae, *Between ally and partner: Korea-China relations and the United States*, Columbia University Press, USA, 2008.

⁵⁷ Więcej: L. Choi, *The foreign policy of Park Chunghee: 1968–1979*, praca doktorska obroniona w Londyńskiej Szkole Ekonomii i Polityki, Wielka Brytania, 2012 r.

Co istotne z punktu widzenia Korei Południowej, notuje ona stałą nadwyżkę handlową, która w 2012 r. wynosiła ponad 50 mld dolarów. Co równie ważne, ChRL stały się w ostatnich latach głównym partnerem handlowym dla Korei Południowej, zarówno jako rynek zbytu (w 2012 r. 25 proc. wartości całego południowokoreańskiego eksportu) oraz źródło importu (w 2012 r. 15 proc.)⁵⁸.

W efekcie władze w Seulu prowadzą coraz bardziej pojednawczą politykę względem ChRL, czego szczególnym przykładem jest obecna postawa prezydent Korei Północnej Park Geun-hye⁵⁹. Jej wizyta w Pekinie (27–30 czerwca 2013 r.) stała się początkiem rozwoju strategicznych relacji między oboma państwami, które uległy ochłodzeniu w czasie kadencji Lee Myung-baka, zwolennika ścisłych więzi ze Stanami Zjednoczonymi (2008–2015)⁶⁰. Warto jednocześnie podkreślić, że bezpieczeństwo południowokoreańskiego państwa wciąż w największej mierze zależy od wsparcia USA, a relacje z Chinami nadwątlilo ustanowienie Strefy identyfikacji obrony powietrznej w listopadzie 2013 r., której część wkracza na terytorium Korei Południowej. Marginalnym problemem dwustronnych relacji pozostaje również historyczny spór o Goguryeo, jedno z trzech dawnych królestw koreańskich (istniało między I w. p.n.e. a VII w. n.e.), od którego pochodzi współczesne słowo „Korea”, a co w oczach historiografii ChRL ma korzenie chińskie (jego terytorium obejmowało zarówno obecne terytoria Korei, jak i Chin)⁶¹.

Niewątpliwym czynnikiem zbliżającym Koreę Południową do ChRL są zmiany w polityce bezpieczeństwa Japonii. Oba te państwa padły ofiarą ludobójstwa i innych form represji ze strony sił zbrojnych Cesarstwa Japońskiego w czasie II wojny światowej. Stosunek Koreańczyków do sąsiada zza Morza Japońskiego kształtuje również przedwojenna okupacja, usankcjonowana traktatem z 1910 r. Historyczne uwarunkowania sprawiają, że zwrot w polityce bezpieczeństwa Japonii, postrzegany w regionie jako posunięcie militarystyczne, staje się w ocenie południowych Koreańczyków

⁵⁸ <http://globalede.msu.edu/countries/south-korea/tradestats> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

⁵⁹ Więcej: J. Hwang, *The ROK's China Policy under Park Geun-hye: A New Model of ROK-PRC Relations*, Brookings Institution, sierpień 2014 r., <http://www.brookings.edu/research/papers/2014/08/south-korea-china-policy-hwang> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

⁶⁰ Więcej: S. Snyder, *Lee Myung-bak era: mixed picture for China relations*, w: *Comparative Connections: a quarterly e-journal on East Asian Bilateral Relations*, CSIS, kwiecień 2008 r. http://csis.org/files/media/csis/pubs/0801qchina_korea.pdf (dostęp: 31 marca 2015 r.).

⁶¹ Więcej: T. Chase, *Nationalism and the Net: Online discussion of Goguryeo history in China and South Korea*, w: *China Information* vol. 25, no. 1, Monash University, Australia, s. 61–82, <http://cin.sagepub.com/content/25/1/61.short> (dostęp: 25 marca 2015 r.).

większym zagrożeniem niż polityka ChRL⁶². O ich stosunku do Japonii, a w szczególności do premiera Shinzo Abe może świadczyć fakt, że w sondażu dotyczącym światowych liderów, przeprowadzonym na początku 2014 r. uplasował się on za Kim Dzong Unem. Tymczasem prezydent ChRL Xi Jinping zajął w tym badaniu drugie miejsce, ustępując jedynie prezydentowi USA Barackowi Obamie⁶³.

Bezpieczeństwo regionu

Azja Południowo-Wschodnia i Wschodnia jest obszarem nie tylko gwałtownego rozwoju ekonomicznego, ale także potencjalnym miejscem napięć kryzysowych, które mogą przerodzić się w konfrontację militarną o skutkach zasięgu globalnego. Morze Południowochińskie – główna scena sporów terytorialnych o powierzchni 2,24 mln km² – jest obszarem o ogromnym znaczeniu strategicznym, zarówno w wymiarze lokalnym (liczne wyspy mogące służyć jako bazy wojskowe), jak i światowym. Warto pamiętać, że przechodzą przez nie kluczowe szlaki handlowe prowadzące z Azji do Indii i na Bliski Wschód. Transportuje się nimi ok. 15 proc. światowego handlu. Dodatkowo z łowisk z tego morza pochodzi 10 proc. ryb spożywanych na świecie⁶⁴. Głównym czynnikiem konfliktogennym jest jednak brak uregulowania dostępu do bogatych zasobów gazu i ropy naftowej: według różnych szacunków pod jego dnem może znajdować się od 28 do nawet 200 mld baryłek ropy naftowej. Udokumentowane zasoby Morza Południowochińskiego to ok. 7,5 mld baryłek ropy naftowej i ok. 2,9 bln m³ gazu ziemnego⁶⁵.

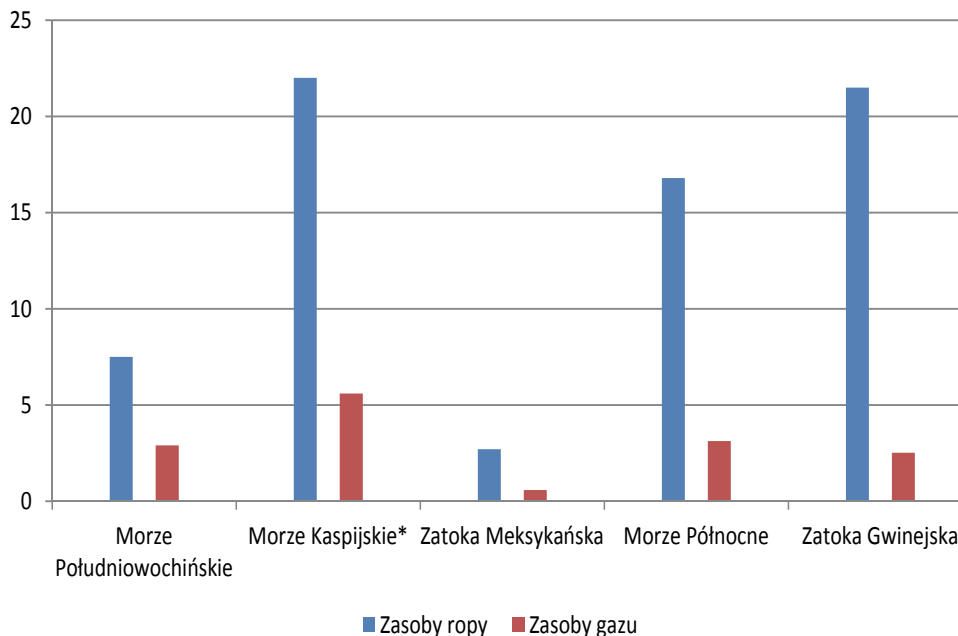
⁶² A. Słodkowski, L. Sieg, *South Korea and China angered by Japanese PM Shinzo Abe's visit to controversial shrine to war dead*, "The Independent", 26 grudnia 2013 r., <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/japan-pm-infuriates-china-and-south-korea-after-visiting-yasukuni-shrine-to-honour-war-dead-9025859.html> (dostęp: 27 marca 2015 r.).

⁶³ A. Panda, *Survey: South Koreans Prefer Kim Jong-un to Shinzo Abe*, "The Diplomat", 5 marca 2015 r., <http://thediplomat.com/2014/03/survey-south-koreans-prefer-kim-jong-un-to-shinzo-abe/> (dostęp: 2 kwietnia 2015 r.).

⁶⁴ K. Turecki, *Chiny prężą muskuły. Trwa walka o Morze Południowochińskie*, Onet Wiadomości Świat, 6 sierpnia 2014 r., <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/chiny-preza-muskuly-trwa-walka-o-morze-poludniowochinskie/3fqfn> (dostęp: 4 kwietnia 2015 r.).

⁶⁵ *South China Sea oil and natural gas*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/spratly-oil.htm> (dostęp: 4 kwietnia 2015 r.).

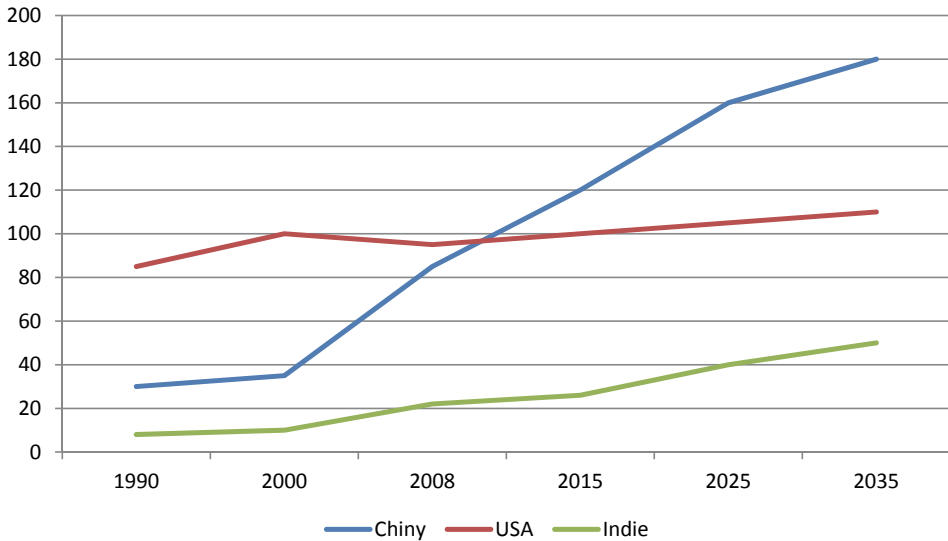
Wykres 5. Udokumentowane zasoby Morza Południowochińskiego w porównaniu do innych akwenów morskich (zasoby ropy w mld baryłek, zasoby gazu w bln m³)

* Dla Morza Kaspijskiego przyjęto uśrednione wartości, gdyż szacunkowe dane różnią się znacząco. Źródło: na podstawie *South China Sea oil and natural gas*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/spratly-oil.htm> (dostęp: 4 kwietnia 2015 r.).

Dla ChRL zaspokojenie rosnącego popytu wewnętrznego na energię będzie jednym z kluczowych zadań w dziedzinie bezpieczeństwa w XXI w., pozwalającym utrzymać wzrost gospodarczy w kolejnych dekadach. Jak pokazuje poniższy wykres, prognozy konsumpcji energii w Chinach zakładają stały jej wzrost w ciągu najbliższych 20 lat. W 2035 r. państwo to będzie zużywać 1,5 raza więcej energii niż USA i ponad 3-krotnie więcej niż Indie. Z tego względu należy zatem spodziewać się asertywnej postawy władz w Pekinie w kwestii wytyczenia stref ekonomicznych na Morzach Południowochińskim i Wschodniocińskim i eksploracji surowców spod ich dna.

Wykres 6. Prognozy dotyczące zużycia energii w Chinach, USA i Indiach do 2035 r. (w biliardach BTU⁶⁶)

Źródło: na podstawie *International Energy Outlook 2011*, w: <http://instituteeforenergyresearch.org/analysis/eia-forecast-world-energy-led-by-china-to-grow-53-percent-by-2035/> (dostęp: 4 kwietnia 2015 r.).

Relacje Chin z sąsiadami, czy szerzej – w regionie Azji Południowo-Wschodniej i Wschodniej charakteryzują się z jednej strony rosnącym uzależnieniem wszystkich stron od współpracy gospodarczej, a z drugiej – narastającym napięciem politycznym z aspektami militarnymi. Intensywne stosunki handlowe stają się zatem istotnym czynnikiem łagodzącym napięcia – wybuch wojny nie jest w interesie żadnej ze stron, gdyż miałaby ona bardzo dotkliwe skutki dla wszystkich państw regionu. Jednocześnie jednak nie należy oczekiwać rezygnacji ChRL z dążeń do hegemonii w regionie, ponieważ nie są one spowodowane jedynie dążeniem do zagarnięcia bogactw w surowce obszarów, ale mają również wymiar symboliczny – projekcji imperialnej potęgi Państwa Środka, także przy użyciu takich środków, jak tworzenie sztucznych wysp w spornych regionach, aby powiększyć swoją strefę ekonomiczną. Czynniki te mają szczególne znaczenie w odniesieniu do relacji chińsko-japońskich, a rywalizacja będzie podsycana wraz ze zmianami w polityce bezpieczeństwa Japonii.

⁶⁶ BTU – *British Thermal Unit*, odpowiednik 0,00029 KWh.

W tle sytuacji w Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej pozostają stosunki amerykańsko-chińskie. Ogłoszony w styczniu 2012 r. strategiczny zwrot USA ku Azji i Pacyfikowi obliczony był w pierwszym rządzie na neutralizowanie rosnącej potęgi Chin. W ostatnich dekadach Stany Zjednoczone rozwinęły bliskie relacje bezpieczeństwa z Japonią, Tajwanem, Koreą Południową, Filipinami i Malezją. Władze w Pekinie mogą mieć poczucie okrążenia przez amerykańskich sojuszników. Ich celem w perspektywie czasu będzie przerwanie tego łańcucha, a służącym temu narzędziem jest intensyfikacja współpracy gospodarczej, która uzależnia te państwa od chińskiego rynku. Jednakże nie należy wykluczyć możliwości testowania przez ChRL gotowości Stanów Zjednoczonych do militarnej obrony swoich sojuszników w regionie. Nie bez znaczenia jest przy tym fakt, że Chiny, jako do niedawna największy na świecie wierzyciel amerykańskich papierów wartościowych⁶⁷, ma w ręku instrument nacisku na Waszyngton, który musi być brany pod uwagę w kalkulacjach strategicznych USA.

Perspektywy

Rozwój ekonomiczny Chin wkracza w nową fazę spowolnienia tempa wzrostu, a także powolnego, ale nieuchronnego przekształcania gospodarki w kierunku zmniejszenia uzależnienia od eksportu (głównie przez stymulowanie popytu wewnętrznego), większej otwartości na inwestycje zagraniczne i przepływy kapitału oraz ułatwień dla podejmowania działalności gospodarczej⁶⁸. Wydaje się, że w najbliższych latach proces modernizacji gospodarki będzie priorytetowym zagadnieniem dla władz ChRL. Zawiera on jednak w sobie systemowe ryzyko: liberalizacja w dziedzinie ekonomicznej może prowadzić do podważenia kontrolnej roli KPCh i nadwyrężenia stabilności politycznej. Dodatkowo – tak jak to miało miejsce w Korei Południowej czy Tajlandii na początku lat 90. – poluzowanie kontroli państwowej nad procesami gospodarczymi może doprowadzić do kryzysu bankowego⁶⁹.

⁶⁷ E. Ismailidou, *Japan surpasses China as largest holder of U.S. debt*, „Market Watch”, 15 kwietnia 2015 r.; <http://www.marketwatch.com/story/japan-surpasses-china-as-largest-holder-of-usdebt-2015-04-15> (dostęp: 16 kwietnia 2015 r.).

⁶⁸ C. Hutzler, *China Premier Li Keqiang: Beijing has tools to pump up economy*, „Wall Street Journal”, 15 marca 2015 r., <http://www.wsj.com/articles/chinas-li-meeting-growth-target-wont-be-easy-1426391867> (dostęp: 17 kwietnia 2015 r.).

⁶⁹ *Reform in China: the quiet revolution*, „The Economist”, 18 kwietnia 2015 r., <http://www.economist.com/news/leaders/21648641-slowing-economy-commands-headlines-real-story-reform-quiet-revolution> (dostęp: 17 kwietnia 2015 r.).

Ewentualne turbulencje w Chinach miałyby z pewnością bardzo poważne skutki dla bezpieczeństwa całego regionu, i spowodowałyby wybuch kryzysu ekonomicznego o zasięgu globalnym. Sąsiedzi ChRL, których gospodarki są coraz bardziej uzależnione od wymiany handlowej z tym państwem odczuliły go w sposób bardzo dotkliwy.

Taka perspektywa powinna sprzyjać zacieśnianiu współpracy i łagodzeniu napięć. Sytuacja bezpieczeństwa w regionie Morza Południowochińskiego i Wschodniocchińskiego jest i pozostanie jednak wypadkową kooperacji ekonomicznej i rywalizacji polityczno-wojskowej. Kluczową sprawą staje się zatem znalezienie sposobu obniżenia napięć regionalnych na niwie politycznej.

Dobrym i niedostatecznie wykorzystanym narzędziem politycznym jest Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (*Association of South-East Asian Nations*, ASEAN). W szerszym ujęciu jest dość oczywiste, że rosnący konflikt w Azji Wschodniej wynika z niedorozwoju wielostronnej współpracy regionalnej, na wzór NATO czy Unii Europejskiej. Jak pokazują doświadczenia europejskie, zacieśnianie kooperacji poprzez organizacje wielostronne prowadzi do łagodzenia napięć, zarówno dzięki lepszemu zrozumieniu wzajemnych interesów i potrzeb, jak i wypracowanej przez dziesięciolecia bazy prawnej lub politycznej i praktycznym mechanizmom rozwiązywania problemów. Tymczasem w realiach dalekowschodnich ASEAN nie pełni takiej funkcji nie tylko względem ChRL, ale nawet jako forum rozwiązywania sporów między jego członkami. Przykładem może być przeszło 10-letni spór o granicę morską toczony między Wietnamem a Indonezją⁷⁰.

Ponieważ spory w regionie mogą zagrozić globalnym interesom handlowym wszystkich liczących się aktorów międzynarodowych, wskazane byłoby, aby społeczność międzynarodowa wspierała proces łagodzenia napięć między Chinami a ich sąsiadami. Właściwym narzędziem temu sprzyjającym jest przede wszystkim Organizacja Narodów Zjednoczonych i jej agendy. Aby spory w regionie nie przerodziły się w konflikt zbrojny konieczne jest uznanie przez wszystkie strony zasad prawa międzynarodowego jako nadrzędne. Pierwszym krokiem służącym temu celowi powinien być rzetelny, przeprowadzony pod auspicjami organizacji międzynarodowych, przegląd roszczeń, ich kategoryzacja, uporządkowanie i próba przypisania im właściwych instrumentów prawnych. Szczególnie zainteresowane takim rozwiązaniem powinny być mniejsze państwa (np. Wietnam), które nie mają szans

⁷⁰ Więcej: A. Ba, *Managing the South China Sea disputes: what ASEAN can do*, w: M. Hiebert, P. Nguyen, G. polling (red.), *Perspectives of the South China Sea*, raport CSIS, wrzesień 2014 r.

w konfrontacji siłowej z ChRL. Te ostatnie powinny z kolei być poddawane stałej presji ze strony USA czy Unii Europejskiej, w celu dyplomatycznego i pokojowego rozwiązania spornych kwestii.

***

Obecne napięcia prawdopodobnie nie doprowadzą w najbliższych latach do wybuchu wojny, która nie jest w interesie żadnej ze stron. Niemniej, obok tradycyjnie niestabilnego Bliskiego Wschodu, Azja Południowo-Wschodnia i Wschodnia staje się regionem, który może stać się punktem zapalnym o zasięgu globalnym. Jest praktycznie pewne, że rywalizacja na tym obszarze będzie narastać, szczególnie w przypadku pogorszenia się sytuacji ekonomicznej w Chinach. Ze względu na liczebność populacji i specyfikę chińskiej gospodarki spowolnienie rozwoju będzie generować niepokoje społeczne mogące zagrozić uprzywilejowanej pozycji KPCh. Nie jest wykluczone, że w takim przypadku władze w Pekinie będą starały się skanalizować niezadowolone wewnętrzne poprzez większą asertywność i agresywność na arenie międzynarodowej, a skutki tego odczuliby w pierwszej kolejności sąsiedzi ChRL.

Polska w tej kwestii może działać w ramach wspólnej polityki świata zachodniego Zachodu, w którego interesie jest utrzymanie bezpieczeństwa kluczowego dla światowej gospodarki szlaku handlowego. Ważną rolę ma do odegrania Unia Europejska – zarówno jako przykład organizacji, która doprowadziła do obniżenia napięć między państwami Starego Kontynentu, a także jako czynnik nacisku na strony konfliktu. Kwestia utrzymania bezpieczeństwa na Dalekim Wschodzie każe postawić pytanie o poziom ambicji globalnych Unii Europejskiej. Jest to szczególnie ważne wobec spodziewanego rozpoczęcia procesu refleksji strategicznej na forum UE. Wydaje się zasadne, aby wśród problemów bliższych interesom bezpieczeństwa Polski i innych państw europejskich nie lekceważyć wyzwań teoretycznie odległych, które jednak mogą w poważny sposób zagrozić bezpieczeństwu świata.

